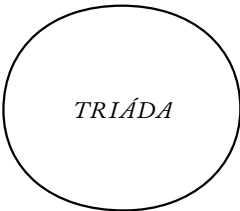

Albert Camus

Úvahy o terorismu

Texty vybrala a předmluvu napsala
Jacqueline Levi-Valensiová,
doprovodné texty napsali
Antoine Garapon a Denis Salas

TRIÁDA

Z francouzštiny přeložila
Teata Binar.
Do výboru byly zařazeny
úryvky z Camusových
děl přeložených
Jiřím Konůpkem,
Kateřinou Lukešovou,
Alenou Šabatkovou
a Kateřinou Vinšovou.

REFLEXIONS SUR LE TERRORISME

Editions Nicolas Philippe, Paris, 2002

© *Jacqueline Levi-Valensi* –
heirs, 2002, 2025

© *Antoine Garapon*, 2002, 2025

© *Denis Salas*, 2002, 2025

© *René Saint-Paul*.

All rights reserved 2025 /
Bridgeman Images

© Teata Binar, 2025

© Jiří Konůpek –
dědicové c/o DILIA, 1965

© Kateřina Lukešová,
1995, 2007, 2018

© Alena Šabatková –
dědicové, 1964

© Kateřina Vinšová, 2021

ISBN 978-80-7474-499-0

Vybrat texty pro tento svazek nebylo jednoduché. Neměli jsme v úmyslu předložit všechny, které se terorismu týkají, například už jen proto, že kvůli rozsahu nebylo možné sem zařadit všechny kapitoly *Člověka revoltujícího* zabývající se analýzou tohoto fenoménu. Doufáme, že čtenáře pobídne k tomu, aby si je přečetl nebo se k nim znovu vrátil.

Chtěli jsme představit texty různých žánrů: novinové články, úryvky beletristických děl nebo esejů, osobní dopisy, předmluvy ke sborníkům a poukázat jak na různorodost Camusovy tvorby, tak na hloubkou jednotu jeho otázek i přesvědčení.

Respektovali jsme časovou posloupnost, v níž texty vznikaly. A proto poslední z nich pochází z předmluvy k *Alžírským kronikám*. Jde v ní vskutku o Camusova poslední slova k této otázce. Bylo pro nás důležité sledovat Camusovo myšlení ve světle bouřlivých historických událostí z let 1943–1958; ty sice zformovaly podstatu jeho uvažování, ale přitom si vždy uchoval, jak sám říkával, tu část člověka, která dějinám nepatří.

(ÚRYVKY)

*„ustavičné pokušení vás
napodobovat“*

Camus se připojil k odbojové organizaci Combat během roku 1943. O své účasti se vždy vyjadřoval velmi zdrženlivě, protože se domníval, že ti, kteří riskovali nejvíc, zaplatili svou odvahu vlastním životem a jen jim by bývalo náleželo právo mluvit. *Dopisy německému příteli*, napsané v letech 1943 a 1944, objasňují Camusovo duchovní rozpoložení ve chvíli, kdy se účastnil bojů proti okupantům a plně si uvědomoval probíhající násilí.

PRVNÍ DOPIS¹

(...)

Hned zpočátku vám chci říci, v čem spočívá velikost, se kterou pochodujeme. Ale to znamená vám říci, jakého typu odvahy si vážíme, a to není ten váš. Totiž umět se rozběhnout, když jsme k tomu od malička vedeni a je-li pro nás běhání přirozenější než myšlení, nic neznamena. Ovšem jít vstříc mučení a smrti s jasným vědomím, že nenávist a násilí jsou jen marnost, v tom spočívá naše velikost. Bojovat, a přitom pohrdat válkou; smířit se se ztrátou všeho, a přesto nadá-

¹ Dopis z července 1943 („Première lettre“) byl publikován nejprve anonymně v druhém čísle revue *La Revue Libre* v únoru 1944 a potom v souboru *Lettres à un ami allemand* [*Dopisy německému příteli*] vydaném nakladatelstvím Gallimard v roce 1945; in *Essais* (1965), s. 219–250, cit. s. 222 a 224.

le toužit po štěstí; běžet vstříc zkáze, a přesto v sobě zachovat ideu vyšší civilizace; v tom spočívá velikost. Musíme překonávat sami sebe a v tomto smyslu je naše úloha větší než ta vaše. Vy jste neměli co překonávat v srdci ani v hlavě. My jsme měli dva nepřátele a nestačilo nám zvítězit jen zbraněmi, zato vám to stačilo, protože jste nemuseli nic překonávat.

Museli jsme toho překonávat mnoho, počínaje ustavičným pokušením vás napodobovat. Je v nás totiž stále něco, co se podřizuje instinktu, pohrdání rozumem a kultu moci. Velké ctnosti nás nakonec omrzí. Cítíme se zahanbeni rozumem a představujeme si jakési šťastné barbarství, kde by pravda nestála žádné úsilí. Ale v tomhle ohledu jsme se rychle uzdravili: ukazujete nám, kam takové představy vedou, a my se díky tomu zase narovnáваме.

(...)

Nikdy jsem nevěřil, že by pravda sama o sobě byla mocná. Ale stačí aspoň vědět, že pravda může zvítězit stejnou měrou jako lež. K téhle složité vyváženosti věcí jsme dospěli. A opření o tuhle nepatrnou nuanci dnes bojujeme. Troufám si říci, že bojujeme právě za nuance, ale za nuance, které jsou stejně důležité jako člověk sám. Bojujeme za nuanci, která odlišuje oběť od mystiky, sílu od násilí a rozhodnost od krutosti, za tu křehkou nuanci, která odlišuje nepravdu od pravdy a člověka, v něhož věříme, od zbabělých bohů, jež uctíváte.

(...)

*„vás a vaši moc chceme zničit,
ale nechceme při tom zmrzačit vaši duši“*

ČTVRTÝ DOPIS²

(...)

Naopak, vybral jsem si spravedlnost, abych zůstal věrný zemi. Jsem nadále přesvědčen, že tento svět nemá vyšší smysl. Ale vím, že něco v něm ho má, a to je člověk, protože je jediný, kdo ho vyžaduje. Tento svět v sobě přinejmenším obsahuje pravdu člověka a naším úkolem je ospravedlnit ho před jeho vlastním osudem. Člověk je jediným opodstatněním a je třeba ho zachránit, chceme-li zachránit naši představu o životě. S pohrdavým úsměvem mi na to řeknete: co znamená zachránit člověka? Však křičím to na vás ze svého nejhlubšího já, neznamená to ho zmrzačit, ale dát mu šanci na spravedlnost, kterou pojímá jen on sám.

A proto bojujeme. A proto jsme vás nejprve museli následovat na cestě, kterou jsme jít nechtěli a na jejímž konci jste nás nakonec porazili. Vaše zoufalství bylo totiž vaší silou. Jakmile totiž zoufalství, čiré, o svých důvodech přesvědčené a neúprosné, získá převahu, má v sobě nemilosrdnou moc. To ono nás

² Dopis („Quatrième lettre“) je datován červenec 1944, vyšel až po válce v souboru se všemi dopisy: *Lettres à un ami allemand*. Paris, Gallimard 1945; in *Essais* (1965), s. 239–242, cit. od s. 241.

rozdrtilo, zatímco jsme váhali a nechávali se unášet vídinami štěstí. Mysleli jsme, že štěstí je největším vítězstvím, a to nad osudem, který nás stíhá. Ani v porážce nás stesk po štěstí neopouštěl.

Ale udělali jste, co bylo třeba, a my vstoupili do dějin. A celých pět let nebylo možné se těšit z večerního švitoření ptáček. Byli jsme dohnáni k zoufalství. Byli jsme odloučeni od světa, protože každou chvíli byl zaplaven nesčetnými obrazy smrti. Už pět let se v zemi neroz břesklo bez umírání, neminulo poledne bez krveprolití a večer bez zatýkání. Ano, museli jsme vás následovat. Ale náš strastiplný výkon spočíval v tom, jít s vámi do války a nezapomenout přitom na štěstí. A navzdory křiku a násilí jsme se snažili uchovat si v srdci vzpomínku na šťastné moře, na nezapomenutelný kopec, na úsměv drahé tváře. To byla koneckonců právě ta nejlepší zbraň a tu nikdy neodhodíme. Protože ve chvíli, kdy bychom o ni přišli, bychom byli stejně mrtví jako vy. Jednoduše řečeno, nyní už víme, že zbraně štěstí se kují v krvi, a sice velmi dlouho.

Museli jsme přijmout vaši filosofii, napodobit vás. Vybrali jste si bezhlavé hrdinství, protože to je poslední hodnota ve světě, který ztratil smysl. Vybrali jste si je pro sebe, vybrali jste je tedy pro všechny, i pro nás. Byli jsme nuceni chovat se jako vy, abychom nezemřeli. Ale pochopili jsme, že vás převyšujeme v tom, že máme směr. Teď, když to všechno končí, vám musím říct, co jsme se naučili, totiž že hrdinství není velká věc, být šťastný je mnohem těžší.

Teď vám musí být vše jasné, už víte, že jsme nepřáteli. Jste ztělesněním nespravedlnosti a na světě není

nic, co by mé srdce dokázalo více nenávidět. Dříve to byla jen vášeň, ale teď už jsem pochopil její důvody. Bojuji proti vám, protože vaše smýšlení je stejně provinilé jako vaše srdce. Váš rozum jako vaše pudy mohou stejnou měrou za tu hrůzu, do které jste nás uvrhli na celé čtyři roky. A můj soud bude proto neúprosný – pro mne jste už mrtev. A ve chvíli, kdy budu soudit vaše hanebné chování, budu pamatovat na to, že jak vy, tak i my vycházíme ze stejné samoty, že vy i my jsme se ocitli společně s celou Evropou ve stejné tragédii inteligence. A budu vás nadále nazývat lidmi navzdory vám samotným. Abychom zůstali věrni tomu, v co věříme, musíme u vás respektovat to, co vy jiným upíráte. Vždyť zabíjíte snadněji než my, což bylo dlouho vaší nesmírnou výhodou. A do konce časů to bude výhodou vám podobných. Ale my vám podobní nejsme a budeme do konce časů požadovat, aby člověk byl ospravedlněn a přes všechna svá provinění pokládán za nevinného.

A proto vám mohu na konci boje a z města, které nasadilo pekelnou tvář, říci, že navzdory mukám, jimž jsme byli vystaveni, navzdory zohyzděným mrtvolám a vesnicím plným siroteků k vám nebudeme cítit nenávist ve chvíli, kdy vás bez milosti rozdrtíme. A i kdybychom měli už zítra s mnoha dalšími zemřít, nebudeme cítit nenávist. Nemůžeme tvrdit, že bychom neměli strach, budeme se jen snažit zachovat si chladnou hlavu. Ale můžeme tvrdit, že není nic, co bychom nenáviděli. A dodávám, že jsme smířeni s jedinou věcí na světě, kterou bych dnes mohl nenávidět, a že vás a vaši moc chceme zničit, ale nechceme při tom zmrzačit vaši duši.

Jak vidíte, výhodu, kterou jste nad námi měli, máte pořád. Ale ona zároveň vytváří naši velikost, což mi ulehčuje tuto noc. Naše síla totiž spočívá v tom, že smýšlíme stejně jako vy o hloubce světa a neodmítáme nic z toho, co nás všechny postihlo, a přesto jsme na sklonku zkázy inteligence dokázali zachránit představu o člověku a čerpáme z ní nekončící odvahu ke znovuzrození. Ovšem žaloba, kterou vznášíme proti světu, tím není mírnější. Zaplatili jsme za toto poučení příliš draze, než aby se nám situace zdála méně beznadějná. Stovky tisíců lidí zavražděných s každým novým dnem, děsivé zdi věznic, Evropa, z jejíž země vyvstávají miliony mrtvol, které byly jejími dětmi. To vše se muselo stát, abychom si uvědomili dvě nebo tři nuance, které možná jen některým z nás ulehčí umírání. Ano, je to k uzoufání. Ale musíme si dokázat, že si takovou nespravedlnost nezasloužíme. Dali jsme si to za úkol a začneme hned zítra. Miliony ozbrojených i neozbrojených lidí se v celé zešeřelé letní Evropě připravují k boji. Nastane úsvit, a vy budete konečně poraženi. Vím, že nebe, které bylo lhostejné k vašim děsivým vítězstvím, bude lhostejné i k vaší zasloužené porážce. Ani dnes od něj nic neočekávám. Ale budeme se přinejmenším podílet na záchraně lidské bytosti od samoty, do které jste ji chtěli uvrhnout. To vy budete umírat o samotě po tisících, protože jste po-hrdli věrností člověku. Nyní vám mohu říct sbohem.

Úvodník z deníku *Combat*,⁴¹ 8. srpna 1945¹

*„vybrat si mezi peklem
a zdravým rozumem“*

Většina tisku z 6. srpna 1944, kdy byla svržena první atomová bomba na Hirošimu a oprávněně se očekávala kapitulace Japonska (stane se tak 11. srpna), vyjadřovala obdiv k tomuto vědeckému úspěchu. Camusovy úzkostlivé úvahy nad „hrůzostrašnými vyhlídkami“ otevřenými vědou však svědčí o prozíravosti, kterou s ním nikdo nesdílí.

Svět je takový, jaký je, tedy bezvýznamný. Zásluhou oslavných fanfár v rozhlase, novinách a agenturních zprávách na počest atomové bomby to dnes víme všichni. Z řady nadšených komentářů se totiž dozvídáme, že kterékoli středně velké město může být srovnáno se zemí bombou o velikosti fotbalového míče. Americké, anglické a francouzské noviny se elegantně rozepisují o budoucnosti, minulosti, vynálezcích, nákladech, o pacifismu a následcích války, politických důsledcích, a dokonce o nezávislé povaze atomové bomby. Dá se to shrnout do jedné věty: technologická civilizace nyní dosáhla nejvyššího stupně barbarství. V poměrně blízké budoucnosti budeme nuceni si vybrat mezi kolektivní sebevraždou a inteligentním využitím vědeckých objevů.

¹ Úvodník byl znovu vydán v souboru *Actuelles I. Chroniques 1944–1948*. Paris, Gallimard 1950, v části *Morale et politique* [Morálka a politika]; in *Essais* (1965), s. 291–293.

Do té doby můžeme pochybovat, zda je vhodné chválit objev, jenž slouží největší destrukční vášni, jakou kdy člověk projevil; myslet si, že se věda podílí na organizované vraždě ve světě rozpolceném násilím, neschopném jakékoliv kontroly, lhostejném ke spravedlnosti a k prostému lidskému štěstí, a že se nikdo, ledaže bychom všichni byli neoblomnými idealisty, nad tím nepozastaví.

Objevy tohoto druhu by měly být evidovány, komentovány a vysvětleny srozumitelně a věrohodně, abychom si dokázali udělat jasnou představu o své budoucnosti. Ale líčit taková hrůzná odhalení malebným nebo humorným způsobem, to je na tom nesnesitelné.

Už tak se nám nedýchalo dobře v tomto zmučeném světě. A nyní je tu další obava, která s námi může zůstat trvale. Lidstvo bezpochyby dostává svou poslední šanci. A to by mělo být téma mimořádného zpravodajství. Ale hlavně by to měl být důvod k zamýšlení a především ke ztišení.

Koneckonců existuje řada dalších důvodů, proč k tomuto sci-fi románu nabízenému tiskem zaujmout rezervovaný postoj. Dokonce i redaktor agentury Reuters prohlásil, že atomovou bombou pozbývají mezinárodní smlouvy, dokonce i Postupimská dohoda svou platnost, a dodává, že už nezáleží na tom, zda jsou v Kaliningradu Rusové nebo v Dardanelách Turci. Lze se tedy jen domnívat, že lhostejnost k vědám není jediným záměrem těchto oslavných fanfár.

Aby bylo jasno: jestli se Japonsko po zničení Hirošimy a dalších hrozbách rozhodne kapitulovat, budeme se z toho radovat. Z tak vážné události však pro

sebe vyvodíme pouze rozhodnutí hájit s ještě větším nasazením mezinárodní organizaci, ve které by velké mocnosti neměly více práv než menší a středně velké národy a kde by válka, jež pomocí lidského intelektu nabrala definitivních rozměrů, nezávisela na choutkách či doktrínách jednoho státu.

Před těmito hrůzostrašnými vyhlídkami, které se před lidstvem otevírají, vidíme ještě jasněji, že mír je to jediné, zač stojí bojovat. Už za něj nelze jen prosit, je třeba, aby se stal příkazem lidu určeným vládám, příkazem definitivně si vybrat mezi peklem a zdravým rozumem.

Obsah

5	ÚVOD K FRANCOUZSKÉMU VYDÁNÍ <i>Jacqueline Levi-Valensiová</i>
7	ALBERT CAMUS A OTÁZKA TERORISMU
33	<i>Výběr textů</i>
35	DOPISY NĚMECKÉMU PŘÍTELI
35	První dopis
37	Čtvrtý dopis
41	ÚVODNÍK Z DENÍKU <i>COMBAT</i> , 8. SRPNA 1945
45	ANI OBĚTI, ANI POPRAVČÍ
46	Století strachu
49	Zachránit těla
53	MOR
59	PRVNÍ ODPOVĚĎ EMMANUELOVI D'ASTIER DE LA VIGERIE
61	STAV OBLEŽENÍ
65	SPRAVEDLIVÍ
77	ČLOVĚK REVOLTUJÍCÍ (ÚRYVEK 1) Metafyzická revolta Nihilismus a dějiny
85	ČLOVĚK REVOLTUJÍCÍ (ÚRYVEK 2) Historická revolta Útlocitní vrahové

- 97 **ČLOVĚK REVOLTUJÍCÍ** (ÚRYVEK 3)
Meridionální myšlení
Nihilistická vražda
- 99 **ČLOVĚK REVOLTUJÍCÍ** (ÚRYVEK 4)
Meridionální myšlení
Dějinná vražda
- 105 **OBHAJOBA ČLOVĚKA REVOLTUJÍCÍHO**
- 107 **OSVOBOĎME ZÁMOŘSKÉ ODSOUZENCE, Č. I**
- 111 **TERORISMUS A REPRESE**
- 112 Nerezignovali jsme
- 113 Zrod terorismu
- 116 Tragédie obležených
- 117 Zaslepená a hloupá represe
- 118 Začneme konferencí
- 121 **DOPIS ALŽÍRSKÉMU POVSTALCI**
- 125 **DŮVODY PROTIVNÍKA**
- 129 **PŘÍMĚŘÍ PRO CIVILISTY**
- 133 **VÝZVA K CIVILNÍMU PŘÍMĚŘÍ V ALŽÍRSKU**
- 141 **DOPIS ALBERTA CAMUSE JEANU SÉNACOVÍ**
- 145 **VÝZVA ALBERTA CAMUSE**
- 147 **PŘEDMLUVA K ALŽÍRSKÝM KRONIKÁM**

Antoine Garapon

- 155 CAMUS, ČLOVĚK TVRDOŠÍJNÝ
157 Paradox terorismu
162 Třetí nevinné osoby
165 Otevřít oči pro krásu světa
167 Trpělivý dialog

Denis Salas

- 173 JED TERORISMU
175 Bacil moru
181 Antropologie teroristického aktu
187 Smrtelný zárodek alžírské války
196 Závěr

201 *Medailony*

205 *Poznámka k českému vydání*

Albert Camus

Úvahy o terorismu

Texty vybrala a předmluvu napsala Jacqueline Levi-Valensiová, doprovodné texty napsali Antoine Garapon a Denis Salas. Z francouzského originálu *Réflexions sur le terrorisme* (Paris, Les Éditions Nicolas Philippe 2002) přeložila a vydavatelskou poznámku napsala Teata Binar. Vydalo nakladatelství Triáda, Kroftova 16, 150 00 Praha 5, v roce 2025 jako 264. svazek edice Delfín. Obálku a grafickou úpravu vytvořil a z písma Adobe Caslon Pro vysadil Michal Rydval. Redigovala Anita Pelánová. Vytiskla Tiskárna Protisk, s. r. o. Počet stran 212. Vydání první. i-triada.net

Kniha vychází s laskavou podporou Ministerstva kultury ČR a Nadace Český literární fond.

MINISTERSTVO
KULTURY

